

**AHLAK FELSEFESİNİN TEMEL
PROBLEMLERİ**
Seçme Metinler

AHLAK FELSEFESİNİN TEMEL PROBLEMLERİ **Seçme Metinler**

Hazırlayan: Hümevra Özturan

Yayın No: 7
İslam Ahlak Düşüncesi: 3
ISBN: 978-605-69007-6-1
E-ISBN: 978-605-69007-9-2

3. Basım, Eylül 2022

Yayın Yönetmeni: Yusuf Temizcan
Yayına Hazırlık: Betül Sezgin, Kübra Bilgin Tiryaki, Mehmet Beydemir
Son Okuma: Kübra Taşdemir
Kapak Görseli: Sokrates'in Ölümü. Jacques David, 1787. Metropolitan Museum of Art.
Kapak: Beyza Nur Onurcan, Zahid Yıldırım
İç Tasarım: Mert Demirci

© İLEM Yayınları 2022

Tüm yayın hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Baskı ve Cilt

Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic.
Anonim Şirketi Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800
Bilkent-Çankaya/ANKARA

ilem
YAYINLARI

Aziz Mahmut Hüdayi M. Halk C. Türbe Kapısı S. No:13 Üsküdar - İstanbul
Tel: 0216 310 43 18 Faks: 0216 310 43 18
yayin@ilem.org.tr

İLEM Yayınları, İLEM (İlmi Etüdler Derneği) ve Nobel Akademik Yayıncılık ortak markasıdır. Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

**AHLAK FELSEFESİNİN
TEMEL PROBLEMLERİ**

Seçme Metinler

Hazırlayan

Hümeyra Özturan

ilem
YAYINLARI

İçindekiler

İkinci Baskıya Önsöz	viii
Önsöz	vii
BİRİNCİ BÖLÜM: AHLAK NE İLE UĞRAŞIR? ALANI, KISA TARİHİ, TANIMLARI VE KESİNLİĞİ	
Giriş	2
Ahlak İlmi-Ahlak Felsefesi-Etik	3
Ahlak Felsefesi Yapma Biçimleri	5
Ahlak Felsefesine Dair Farklı Yaklaşımlar: Kısa Bir Ahlak Felsefesi Tarihi	7
Ahlak Felsefesinin Özerkliği ve Kesinliği	15
Probleme Dair Seçme Metinler	20
Aristoteles, <i>Nikomakhos Ahlakı</i>	22
Galen, <i>Kitâbü'l-ahlâk</i>	22
İbn Miskeveyh, <i>Tehzîbü'l-ahlâk ve tathîru'l-a'râk</i>	23
İbn Sînâ, <i>Metafizik</i>	24
Gazzâlî, <i>İhyâu ulûmi'd-dîn</i>	24
Nasîruddin Tûsî, <i>Ahlak-ı Nâsrî</i>	25

Thomas Hobbes, <i>Leviathan</i>	27
Immanuel Kant, <i>Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi</i>	28
Friedrich Nietzsche, <i>İyinin ve Kötünün Ötesinde</i>	30
Friedrich Nietzsche, <i>Aforizmalar</i>	30
Ludwig Wittgenstein, <i>“Ahlak Üzerine Bir Ders”</i>	31
G. E. Moore, <i>Principia Ethica</i>	35
Alfred Jules Ayer, <i>Dil, Doğruluk ve Mantık</i>	36
Emmanuel Levinas, <i>Sonsuza Tanıklık</i>	37

İKİNCİ BÖLÜM: AHLAKIN DEĞİŞMESİ PROBLEMİ

Giriş	40
Filozoflara Göre İnsanın Ahlakını Etkileyen Doğuştan Faktörler	41
Nefsin Güçleri	41
Kader/ İlahi Lütuf	42
Bedendeki Sınırlar	44
İrk	44
Cinsiyet	45
Genetik Özellikler	46
Gök Cisimleri, İklim ve Bitki Örtüsü	48
Ahlakın Değişmesi	49
Probleme Dair Seçme Metinler	50
Platon, <i>Phaidros</i>	52
Platon, <i>Devlet</i>	53

Platon, <i>Timaios</i>	55
Aristoteles, <i>Nikomakhos Ahlakı</i>	55
Aristoteles, <i>Kategoriler</i>	56
Aristoteles, <i>Politika</i>	57
Galen, <i>Fi enne kuva'n-nefs tevâbi li-mizâci'l-beden [Özet metin]</i>	58
Galen, <i>Fi enne kuva'n-nefs tevâbi li-mizâci'l-beden [Tam metin]</i>	61
Galen, <i>Kitâbü'l-ahlâk</i>	62
Kindî, <i>Oluş ve Bozuluşun Yakın Etkin Sebebi Üzerine</i>	62
Fârâbî, <i>es-Siyâsetü'l-medeniyye</i>	63
Fârâbî, <i>Fusûl müntezea</i>	66
Yahya ibn Adi, <i>Tehzîbü'l-ahlâk</i>	66
İhvân-ı Safâ, <i>Risaleler</i>	68
İbn Miskeveyh, <i>Tehzîbü'l-ahlâk ve tathîru'l-arâk</i>	71
Ragıb el-İsfahânî, <i>ez-Zerîa ilâ mekârimi's-şerîa</i>	74
Gazzâlî, <i>İhyâu ulûmi'd-dîn</i>	76
Nasiruddin Tûsî, <i>Ahlak-ı Nâsırî</i>	79
Thomas Aquinas, <i>Summa Theologica</i>	80
Adudiddin el-Îcî, <i>Ahlak-ı Adudiyye</i>	82
İbn Haldun, <i>Mukaddime</i>	82
Montesquieu, <i>Kanunların Ruhü Üzerine</i>	84
Jean-Jacques Rousseau, <i>Emile</i>	87
Peter Singer, <i>Pratik Etik</i>	88

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: AHLAKIN MUTLAKLIĞI VE İZAFİLİĞİ PROBLEMİ

Giriş	92
Problemin Farklı Türleri ve Öne Çıkan Teoriler	93
Feminist Ahlak	98
Probleme Dair Seçme Metinler	100
Platon, <i>Devlet</i>	102
Ebü Bekir er-Râzî, <i>et-Tıbbu'r-rûhânî</i>	105
Fârâbî, <i>et-Tenbih alâ sebîli's-saâde</i>	105
Fârâbî, <i>Fusûl müntezea</i>	106
Edward Westermarck, <i>Ethical Relativity</i>	107
J. L. Mackie, <i>Ethics: Inventing Right and Wrong</i>	110
R. M. Hare, <i>Freedom and Reason</i>	112
Thomas Nagel, <i>What Does It All Mean?</i>	114
Carol Gilligan, <i>In A Different Voice</i>	117
Gilbert Hartman, <i>Moral Relativism</i>	120
Judith Jarvis Thomson, <i>Moral Objectivity</i>	121

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: AHLAKIN KAYNAĞI PROBLEMİ

Giriş	126
Dahili Kaynaklar	127

Akıl: Ahlaklı Olanı Akıl Kaynaklı Belli Bir İlkeye Dayanarak Bulanlar	127
Hazcılar	127
İtidal İlkesini Savunanlar	127
Faydacılar	128
Vazifeci Ahlakçılar	128
İnsan Tabiatı	129
Duygu	129
Sezgi	130
Biyolojik Yapı (Evrım)	130
Vıdan ve Sorumluluk Duygusu	132
Harici Kaynaklar	134
Toplum	134
Tecrübe	134
Tanrı/Vahiy/Din	136
Olgu-Değer Problemi	137
Ahlakın Kaynağını Reddedenler	138
Probleme Dair Seçme Metinler	139
Platon, <i>Euthifron</i>	142
Ebu'l-Hasan Ali b. İsmail el-Eşarî, <i>Kitâbu'l-Luma fî reddi alâ ehli'z-zeyğ ve'l-bed</i>	145
Ebü Mansur Muhammed b. Muhammed b. Mahmud el-Mâtürîdî, <i>Kitâbu't-tevhid</i>	147
Ragıb el-İsfahânî, <i>ez-Zerîa ilâ mekârimi's-şerîa</i>	148

David Hume, <i>Ahlakın Temel İlkelerine İlişkin Bir Soruşturma</i>	149
David Hume, <i>İnsan Tabiatı</i>	150
Jean-Jacques Rousseau, <i>Emile</i>	153
Immanuel Kant, <i>Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi</i>	156
John Stuart Mill, <i>Faydacılık</i>	157
Emile Durkheim, <i>Sosyoloji ve Psikoloji</i>	159
Jean-Paul Sartre, “ <i>Dinsiz Ahlak</i> ”	164
Edward Westermarck, <i>Ethical Relativity</i>	166
Alfred Jules Ayer, <i>Dil, Doğruluk ve Mantık</i>	168
Robert Merrihew Adams, <i>The Virtue of Faith and Other Essays in Philosophical Theology</i>	171
Linda Zagzebski, <i>Divine Motivation Theory</i>	176
Francisco J. Ayala, “ <i>The Biological Roots of Morality</i> ”	180
Michael J. Sandel, <i>Adalet</i>	183

BEŞİNCİ BÖLÜM: İYİ NEDİR? İYİNİN MAHİYETİ PROBLEMİ

Giriş	188
Metafizik “İyi”	188
Akli “İyi”	189
Tanrısal “İyi”	191
Biyolojik “İyi”	191
Üzüntüyü Yenme	192
Erdem Ahlakı	192

Muhalif Cevaplar	193
Şüpheciler	193
Nihilistler	194
Metaetikçiler	194
Probleme Dair Seçme Metinler	195
Pyrrhon, <i>Fragmanlar</i>	196
Aristoteles, <i>Nikomakhos Ahlakı</i>	196
Epiküros, <i>Mektuplar ve Maksimler</i>	199
Epiktetos, <i>Düşünceler ve Sohbetler</i>	199
Marcus Aurelius, <i>Düşünceler</i>	200
Kindî, <i>Üzüntüyü Yenme Yolu Hakkında Risale</i>	201
Ebû Bekir Râzî, <i>Filozofça Yaşama</i>	202
İbn Miskeveyh, <i>Tehzîbü'l-ahlâk ve tathîru'l-arâk</i>	203
Gazzâlî, <i>İhyâu ulûmi'd-dîn</i>	204
Immanuel Kant, <i>Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi</i>	206
Nietzsche, <i>İyinin ve Kötünün Ötesinde</i>	206
Nietzsche, <i>Aforizmalar</i>	209
Nietzsche, <i>Deccal Sahte İsa</i>	209
George Edward Moore, <i>Principia Ethica</i>	212
Rosalind Hursthouse, <i>On Virtue Ethics</i>	213

ALTINCI BÖLÜM: AHLAKİ YAPTIRIM PROBLEMİ

Giriş	218
Dahili Yaptırım Teorileri	218
Hazzı Elde Etme ve Acıdan Kaçma İsteği	218
Mutluluk	219
Toplumsallık/Sorumluluk Duygusu	219
Harici Yaptırım Teorileri	220
Dini Yaptırım	220
Siyasi Yaptırım	221
Ahlaki Yaptırım Fikrinin Reddedenler	222
Probleme Dair Seçme Metinler	224
Platon, <i>Phaidros</i>	226
Ebû Bekir er-Râzî, <i>et-Tıbbu'r-rûhânî</i>	227
Ebû Bekir er-Râzî, <i>Filozofça Yaşama</i>	228
İhvân-ı Safâ, <i>Risaleler</i>	229
İbn Miskeveyh, <i>Tehzîbü'l-ahlâk ve tathîru'l-arâk</i>	235
İbn Sînâ, <i>Metafizik</i>	235
Nasiruddin Tûsî, <i>Ahlak-ı Nâsırî</i>	237
Thomas Hobbes, <i>Leviathan</i>	238
Immanuel Kant, <i>Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi</i>	239
John Stuart Mill, <i>Faydacılık</i>	241

Francis Herbert Bradley, <i>Ethical Studies</i>	245
Robert Merrihew Adams, “Tanrı’nın Varlığı Lehine Ahlakî Argümanlar”	246
John Hare, <i>Why Bother Being Good?</i>	249
Peter Singer, <i>Pratik Etik</i>	252

YEDİNCİ BÖLÜM: AHLAK EĞİTİMİ PROBLEMİ

Giriş	258
Alışkanlık Edindirme	258
Nefsi Arındırma	259
Zıtlıklarla Tedavi	260
Örnek Alma/İknai Metod	261
Dostluk	262
Ödül ve Ceza	262
Probleme Dair Seçme Metinler	264
Aristoteles, <i>Nikomakhos Ahlakı</i>	265
Ebû Bekir er-Râzî, <i>et-Tıbbu’r-rûhânî</i>	265
Yahyâ b. Adî, <i>Tehzibü’l-ahlâk</i>	267
Fârâbî, <i>Fusûl muntezea</i>	269
Fârâbî, <i>et-Tenbih ’alâ sebîli’s-sa’âde</i>	270
İbn Miskeveyh, <i>Tehzibü’l-ahlâk ve tathîru’l-arâk</i>	271
Ragîb el-İsfahânî, <i>ez-Zeria ilâ mekârimi’ş-şeria</i>	274
Gazzâlî, <i>Mizanü’l-amel</i>	275

<i>Adududdin el-Îcî, Ahlak-ı Adudiyye</i>	278
DİZİN	279
Kısaltmalar	283

İkinci Baskıya Önsöz

Akademik çalışmalarım içerisinde bana en heyecan verenlerinden biri bu kitaptı. Çünkü bu kitap; herhangi bir filozof, eser yahut problem üzerine yazılmış bir eser değil, ahlak felsefesiyle ilgilendiğim ilk günden bugüne değin öğrenip zihnimde topladığım bütün bilgileri anlamlı bir bütün olarak sunma girişimiydi. Zihnimde, okuduğum her ahlak eseri, düşüncelerini öğrendiğim her ahlak filozofu, bu şemanın içine yerleştirilmişti. Dolayısıyla son derece bireysel bir anlama gayretini çok sayıda insanla paylaşmak gibi -kendimce- cesur bir tarafı vardı. Bu kitap, ahlak felsefesi klasiklerini okurken takip ettiğim metoda dayanarak oluşturulduğu için, bu metod hususunda birkaç kelam etmek isterim.

İlimle iştigal ederken en muzdarip olunan husus çok okuyamamaktan ziyade okunanları felsefi bir gözle hakkıyla değerlendirememek, bir bütünün parçalarını oluşturacak biçimde zihinde yerleştirememek, bu nedenle de çoğu zaman da unutmaktır. Benzer bir sıkıntıyı yaşadığım dönemde bu durum beni, “Bir felsefe eseri nasıl okunmalıdır?” sorusuna götürüp bırakmıştı ve ilk baskının önsözünde anlattığım üzere alandaki “problem ve ekolleri” bilmenin önemine dair uyarıyla karşılaşmıştım. Bunun üzerine ahlak felsefesinin temel problemlerinin neler olabileceğini belirlemeye ve bundan sonra okuduğum her ahlak eserine bu problemleri ifade eden soruları sormaya başladım. Soruları sorduğumda, okuyup hakkıyla değerlendirememekten yakındığım hemen her eserin sorularına cevap verdiğini, bu cevapları görebilmem sayesinde de ilgili eserin zihnimde kendine kalıcı bir yer bulduğunu gördüm. Dahası, okuduğum eserleri, ahlak felsefesinin bu temel sorularına verdiği ve veremediği cevaplarını görmek yoluyla değerlendirebildim, böylece eserin ahlak felsefesi bakımından değerine dair bazı kanaatler edinmem de mümkün oldu. İşte bu eser, söz konusu metoda dayanarak, belli bir literatürün belli sorular çerçevesinde okunması neticesinde ortaya çıkan şemayı sunmaya çalışmaktadır. Bu şemanın, ahlak felsefesi tarihini problematik bir gözle okumaya ve anlamaya çalışanlara yardımcı olacağını, çok geniş bir literatür arasında meseleleri kaçırmadan yolunu bulmasını sağlayacağını ümit etmekteyim.

Bu çalışmanın, bireysel bir yolculuğun notlarından neşv-ü nema bulması; yolculuk devam ettiği sürece yeni eklemelerle zenginleşmesini de gerekli kılmıştır. Hâlâ okuduğum her yeni filozofu, öğrendiğim her yeni ahlak görüşünü bu pencereden anlamaya çalıştığım için, hemen her bölüme dair bilgilerim de çeşitlenmekte, artmakta ve değişmektedir. Yolculuk sürdükçe, kemali hiçbir zaman mümkün olmayan bu çalışmaya da yeni bilgiler eklenmeye devam edecektir. İşte elinizdeki bu ikinci baskı, geçen süre zarfında bu çerçeveye ekleme imkanı bulduğum yeni isimler ve fikirleri de kapsamaktadır. Dolayısıyla ilk baskıya göre genişletilmiş, hem konu anlatım kısımlarına yeni bilgiler hem de seçme metinler kısmına yeni parçalar eklenmiştir.

İkinci baskıda yer alan söz konusu yeniliklerden kısaca bahsedeyim. Bu baskıda öncelikle, problemlerin sıralaması ilk baskıya göre ufak bir farklılık arz etmektedir. Akışa daha uygun olduğu düşünülerek böyle bir değişiklik yapıldı. Yine bu baskıda, ilk baskıdan farklı olarak “pratik ahlak” alanına dair yazan düşünürlerden de, ilgili problemler çerçevesinde alıntılar yapılmıştır. Böylece, ilk bölümde verdiğimiz ahlak şemasının bütün alt dallarının; yani teorik ahlakın betimleyici, normatif, metaetik alt dallarının ve pratik ahlakın her birinin örnek metinlerinden eklenmiş olmaktadır. Eserin çatısını oluşturan problemler, özel olarak metaetik yahut pratik ahlak problemleri olmayıp, ahlak felsefesi yapma biçimlerinin hemen hepsinde değinilme imkanı bulunan ortak meselelerdir. Bu nedenle, söz konusu ahlak şemasının üzerinde bir bakış açısıyla, ahlaka dair hemen her türde yazan düşünürlerin yazdıkları, aynı problemler üzerinden okunmaya çalışılmıştır. Bu baskıda bilhassa Peter Singer, Michael Sandel gibi ahlakı pratik meseleler üzerinden tartışan kişilerin eserlerinden yaptığımız alıntılarda bu açıkça görülebilir. Dolayısıyla bu çalışmayı; normatif, metaetik ve pratik ahlak alanındaki eserlerin belli problemler üzerinden bir bütün olarak okunması girişimi şeklinde niteleyebiliriz. Bu baskıdaki bir başka farklılık, seçme metinlerden önce, söz konusu metinlerin önemine ve metindeki anafikre işaret eden kısa izahların yer aldığı bir değerlendirme kısmının bulunmasıdır. Alıntılanan pasajın daha doğru anlaşılması, konuya yaptığı katkının daha açık görülebilmesi için bu değerlendirme kısmını eklemeyi gerekli gördük. Böylece, fazla uzun olmayan bu alıntılarda yakalanması gereken noktaların okuyucunun dikkatinden kaçmamasını sağlamayı hedefledik.

Bu baskıda, ilk baskıda yer alan metinlerden bazılarını, ilgili filozofun görüşüne dair daha iyi bir tasavvur oluşturabilmesi için uzattık. Yine ilk baskıda yer alan bazı metinleri ise çıkardık. Bunların bir kısmının temsil gücünün az olduğu kanaatine vardık, bazılarının ise aidiyet sorunu olması nedeniyle eserde bulunmamasının daha iyi olacağına karar verdik. Buna karşılık, çoğunluğu modern düşünürlerin eserlerinden alınmış olan bazı yeni metinler ekledik.

Emmanuel Levinas, Gilbert Hartman, Judith Jarvis Thomson, Francis Herbert Bradley gibi isimlerin eserlerinden yaptığımız alıntılar bunlar arasında sayabiliriz. Konu anlatımlarında yaptığımız değişikliklerden biri olarak ise birinci bölüme eklediğimiz kısa ahlak tarihini zikredebiliriz. Önceki baskıda daha kısa ve modern dönemi daha muhtasar şekilde içeren bu ahlak tarihi, yeni baskıda bilhassa modern dönemi daha ayrıntılı şekilde ortaya koyacak şekilde genişletildi. Yine konu anlatımlarındaki bir ekleme olarak evrimci ahlaka dair bilgileri daha genişletmeye çalıştık.

İlk baskının önsözünde adını zikrettiklerime şükranım bakidir. İlk baskıda olduğu gibi bu baskıda da pek çok kişinin yardım ve desteğini aldım. Kitabın bazı fakültelerde ders kitabı olarak okutulduğunu öğrenme bahtiyarlığını yaşadığım için, derslerinde bu kitabı okutmuş olan hocalardan tavsiyelerini almaya çalıştım. Bunlardan olan Kübra Şenel, Doç. Dr. Özgür Kavak ve Doç. Dr. Ömer Türker'e önerileri ve tashihleri için müteşekkirim. Bu baskıda eklenecek metinler için önerilerini aldığım Doç. Dr. Özkan Gözel'e, kütüphaneye gideemediğim zamanlarda bana yardımlarını esirgemeyen talebelerim Enise Betül Danış ve Hasan Çetin'e de teşekkür ederim. Eserin son okumasını yaparak değerli tashih önerilerinde bulunan ve sabırla süreci yöneten Mehmet Beydemir ve Kübra Bilgin Tiryaki'ye de teşekkürü borç bilirim. İlk baskı, büyük oranda ilk çocuğumun doğumundan bir yaşına kadarki dönemde yazıldığı için, ancak onun uyuyarak bana hediye ettiği vakitlerde hazırlanmıştı. İkinci baskı ise ikinci çocuğumun aynı döneminde hazırlandı. Bu nedenle ikinci baskıda da, ikinci kızım Zeynep Sevde'ye, bana sağladığı huzurlu ve mutlu çalışma ortamı için teşekkür ediyorum.

Hümeyra Özturan
Çamlıca 2019

Önsöz

Yıllar önce bir seminer dinlerken, semineri veren hoca; “Bir akademik alanda bilgi sahibi olmak demek, o alandaki bütün problem ve ekollere hakim olmak demektir” demişti. Bu cümle beni çok etkilemiş, o sıralar yeni yeni çalışmaya başlamış olduğum ahlak alanındaki bütün problem ve ekolleri önce bilip bilmediğimi sorgulamama, sonra da bunları öğrenmeyi birincil gayem olarak belirlememe yol açmıştı. Bu nedenle hızla alandaki eserleri gözden geçirerek, ahlak felsefesinin temel problemlerinin neler olduğunu belirlemeye çalışmıştım. Neticede pek çok ahlak felsefesi probleminin, iki elin parmaklarını geçmeyecek sayıdaki temel problemlerin alt meseleleri olarak değerlendirilebileceği, esas meselenin bu temel problemleri anlamak ve bunlar hakkında felsefe tarihinde ortaya çıkmış ekollerin iddialarını bilmek olduğu kanaatine varmıştım. Bundan sonra yaptığım şey, söz konusu temel problemleri belirlemek ve bu problemlerin içerdiği temel ve alt soruları yazıya dökmek oldu. Gayem, bu belirlemeden sonra okuyacağım her ahlak filozofunun eserini, söz konusu sorular penceresinde değerlendirmektir. Bir başka ifadeyle bu aşamadan sonra okuduğum her ahlak klasliğini, söz konusu problemlere verdiği cevapların ne olduğunu görmek maksadıyla okuyarak büyük çoğunluğunu not aldım. Doğrusu bunu yaparken, alanı kendimce tanımaktan öte bir hedefim yoktu. Fakat doktoram bittikten sonra İLEM ve İLKE dernekleri bünyesinde başlatılan ve başından beri içerisinde bulunma imkanını elde ettiğim İslam Ahlak Düşüncesi Projesi kapsamında, proje koordinatörü hocam Doç. Dr. Ömer Türker, ahlak metinleri derlemesi şeklinde bir kitap hazırlayıp hazırlamayacağımı sorunca, bu notların daha sistemli ve kapsamlı hale getirilebileceğini düşündüm ve neticede bu kitap şekillenmiş oldu.

Bu kitapta, her bir temel ahlak felsefesi problemi öncelikle, içerdiği ana soruların ortaya konması yoluyla tanıtılmaktadır. Peşinden ise felsefe tarihi boyunca söz konusu probleme ilişkin ileri sürülmüş teoriler, muhtelif tasnifler altında ortaya konmaya çalışılmaktadır. On sayfayı geçmeyen bu ön bilgilerin ardından, diğer teoriler nezdindeki konumu kabaca ortaya konmuş

olan yaklaşımların, temsil gücü en yüksek metinlerinden yapılmış seçkiler, kronolojik sırayla okuyucuya sunulmaktadır. Seçki metinler, filozofun konuya ilişkin teori veya cevabını en açık şekilde ortaya koyduğu pasajları okuyucuya aktarma gayesiyle belirlenmiştir. Bu nedenle bir filozofun ilgili metninin alıntısı birkaç satırlık tek bir paragraftan oluşabilirken, başka bir filozofun metninden yapılan alıntı beş sayfaya kadar çıkabilmektedir. Metinlerin hacmi belirlenirken, beş sayfayı geçmeyen alıntılar yapma hedefi belirlemiş olduğumuz için, filozofun daha geniş hacimle konuyu tartışmış olmasına rağmen alıntının kesilmiş olması yahut filozofun pasajları arasında bir tercihte bulunulmuş olması söz konusudur. Burada gaye, okuyucunun yorulmadan filozofun temel iddiasını anlaması ve daha ileri okumalar yapmak istiyorsa, filozofun hangi kitabındaki hangi bahislere bakması gerektiği hususunda bir fikir edinmesidir. Dolayısıyla bu eserin, daha derin akademik çalışmalar yapacak öğrenciler için işe yarar bir başlangıç noktası oluşturma işlevini haiz olması hedeflenmiştir.

Felsefenin bir bütün olduğu düşüncesinden hareketle seçkide, herhangi bir dönem, coğrafya veya isimle sınırlandırılmış bir literatür taranmamıştır. Bu nedenle kitapta, İlkçağ felsefesinin önde gelen bir isminin yanında bir İslam filozofunun, onun peşinden bir İslam kelamcısının, ardından da bir modern dönem Batı düşünürünün metni yer alabilmiştir. Bunun, kitabın okuyucusu olacılara bölünmemiş, yapay sınırlarla birbirinden ayrılmamış bir felsefe tarihi görme -okuma imkanı- zevki tattırması en büyük gayelerimizden biridir.

Ahlak felsefesi alanında daha derin bir kavrayış elde edebilmenin, tarihi sürecin bir dökümünden öteye geçen, problem merkezli bir okuma yapmayı alışkanlık haline getirmekle mümkün olabileceği kanaatindeyiz. Ancak böyle bir gözle bakılabilirse, aynı problem üzerinde Aristoteles'in ve İbn Miskeveyh'in, yahut Galen'in ve İbn Arabî'nin ayak izleri beraberce görülebilecektir. Sonra gelen bir filozofun öncekine ne eklediği yahut öncekinden ne aldığı, bir "ahlak düşünürü"nü eseriyile ahlak felsefesine ne kattığı, ancak problem merkezli bir okumayla kendini açığa çıkaracaktır. İşte bu kitabın endişesi bütünüyle, söz konusu felsefi akışı görebilmek ve gösterebilmektir.

Eserde ahlak felsefesi problemlerinin ortaya konuşu ve ekollerin muhtelif şekillerdeki tasnifi elbette mutlak ve kusursuz olmayıp, tamamıyla kendi okumalarım ve bilgilerimle sınırlıdır. Seçilmiş metinler de yine benim okuma-inceleme imkanı bulabildiğim eserlerden ibarettir. Şüphesiz problemlerin ve ekollerin ortaya konuşu da, seçilen metinler de çok farklı olabilirdi. Bu nedenle bu seçki bir başka ifadeyle benim ahlak felsefesi tarihinden anladığım ve bildiklerimin bir dökümü gibidir, bir başkasının ki kuşkusuz daha farklı ve daha kusursuz olabilecektir. Seçilen metinler çok daha çeşitli yahut uzun olabilir, hiçbir dönem atlanmaksızın her dönemi temsil edici en az bir

düşünürün metni eklenebilirdi. Ancak bu bitimsiz bir çalışma, belki bir ömür boyu sürdürülebilecek bir iş olacağı için, ilk etapta hazırlayabildiklerimizi yayınlamanın daha isabetli olacağına, Ömer Türker Hocamın da ısrarlarıyla karar vermiş olduk. Dolayısıyla bu kitap, yeni metinlerin eklenmesiyle geliştirilebilecek bir yapıdadır ve kısmet olursa ilerleyen yıllarda yeni baskılarda bu eklemeleri yapmak şimdilik en büyük hedefimizdir.

Bu eserin ülkemizdeki ahlak felsefesi çalışmaları bakımından taşıması ümit edilen bir başka mühim tarafı, henüz Türkçe'ye kazandırılmamış pek çok çağdaş ahlak felsefecisinin metinlerinden seçmeler içeriyor olmasıdır. Bu eserde Robert Merrihew Adams, Linda Zagzebski, J.L. Mackie, John Hare, Carol Gilligan gibi isimlerin, kitapta ele alınan ahlak felsefesi problemlerine dair kaleme aldıkları eserlerden en can alıcı pasajlar seçilmeye çalışılmış ve tercümeleri seçme metinler arasına konmuştur. Bu pasajlardan hareketle Türk okuyucusunun söz konusu isimlere ve felsefelerine aşinalığının oluşması ve bu sayede söz konusu kişiler hakkında yüksek lisans ve doktora tezlerinin kaleme alınma imkanının artması, bu eserin dolaylı gayelerinden birisidir. Ayrıca bu çağdaş isimlerin, klasik dönem İslam filozoflarıyla aynı problem hakkında yazdıklarını görmek, bu farklı isimleri aynı şemsiye altında değerlendirebilmek, yapılması muhtemel tez ve çalışmaların, geçmişle günümüzü birleştiren tarzda olabilmesi için de bir ümit verir düşüncesindeyiz.

Eserde yer alan seçme metinlerin tercümelerinin bir kısmı bize aitken, bir kısmı zaten mevcut olan yayınlanmış tercümelere, hak sahibi yayınevlerinden tek tek izin alınmak suretiyle kitaba alınmıştır. Bazı metinler ise, konuyla ilgili çalışmaları olan arkadaşlarımız tarafından tercüme edilmiştir. Alıntılar yapılırken bazı yazım hataları yahut kitabın genelinde tercih edilmiş yazım kurallarına aykırı bir tercih varsa düzeltilmiş ve değiştirilmiştir.

Seçme metinlerin alıntılı olduğu kitap isimleri, Türk okuyucusu tarafından genel olarak bilindikleri isimleriyle yazılmaya çalışılmıştır. Söz gelimi Montesquieu'nun eseri *Kanunların Ruhü* şeklindeki tercüme haliyle yer alırken, Gazzâlî'nin *İhyâu ulûmi'd-dîn*'i tercüme edilmeksizin orijinal haliyle yazılmıştır. Burada esas alınan, okuyucunun hangi eserden bahsedildiğini kolayca anlayabilmesidir.

Son olarak bu eserin hazırlanmasında yardımını gördüğüm pek çok kişiye teşekkür etmek isterim. Öncelikle böyle bir eser hazırlamam için beni teşvik eden ve sürekli desteğiyle kitabın son haline gelmesini sağlayan kıymetli hocam Prof. Dr. Ömer Türker'e büyük bir şükran borçluyum. Bu eser, İLKE ve İLEM'in ortak çalışması olan İslam Ahlak Düşüncesi Projesi kapsamında hazırlanmış bir kitaptır. Bu nedenle projeyi destekleyen İLKE ve İLEM yöneticilerine hassaten teşekkür etmek isterim. Yayınlarından alıntı yapmamıza izin veren yayınevleri ve çalışanları da, bu çalışmada dolaylı da olsa emek

sahibidirler, onlara da teŖekkürü bir borç bilirim. Kitabı tekrar tekrar okuyarak kıymetli tashih ve önerilerde bulunan Kübra Bilgin, kütüphaneye gidemediğim zamanlarda benim kütüphanedeki elim ayağım olan dostlarım Selime Çınar ve Hacer Kontbay'a da müteŖekkirim.

Bu kitap büyük oranda, henüz çok küçük olan kızım Hilal'in bana hediye ettiğİ zaman aralıklarında hazırlandı. Annesine verdiğİ bu dolaylı destekten dolayı kızıma da teŖekkür etmem gerekli. EŖim Mehmet'in ise, gerek takıldığım tercümelerde imdadıma yetişmesi gerek her daim desteğİ minnetle anılmaya değİr. Her ikisine de sevgi dolu teŖekkürlerimi sunuyorum. Gayret bizden, tevfiğ Allah'tandır.

Hümeyra Özturan

Altunizade, Ŗubat 2015